

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

ДОВГАНЬ АНДРІЙ ІГОРОВИЧ

УДК 343.345-053.6:343.226]:343.1(043.5)

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ
НЕПОВНОЛІТНЬОГО У ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Приватному вищому навчальному закладі «Львівський університету бізнесу та права» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент,
Ортинська Наталія Володимирівна,
Інститут гуманітарних та соціальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Захаров Василь Павлович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності

кандидат юридичних наук, доцент
Фігурський Володимир Михайлович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри кримінального процесу і
криміналістики

Захист відбудеться « 29 » листопада 2019 р. о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.23 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1/3, ауд. 304 XIX навчального корпусу).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розіслано « 27 » жовтня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. М. Коваль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У нашій державі триває правотворчий процес, який спрямований на забезпечення прав і свобод людини, вільний і всебічний розвиток її особистості, виховання поваги як до національних традицій, так і до законодавства держави. Тому особливої уваги заслуговує забезпечення гармонійного розвитку дітей та підлітків і захист неповнолітніх від протиправних посягань на їх моральний та фізичний розвиток.

Забезпечення прав дитини є однією з глобальних проблем сучасності, в вирішенні якої зацікавлена вся світова спільнота. Це пояснюється визначною роллю підростаючого покоління в гарантуванні життєздатності суспільства та прогнозуванні його майбутнього розвитку.

На думку теоретиків та практиків, на поведінку дітей впливають настанови дорослих, які ведуть до того, що за вчинення кримінального правопорушення діти не будуть покарані, оскільки вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Аналізуючи судову практику можна зробити висновок, що в родині, у якій дитина отримує злочинний приклад – жебрацтво, пияцтво, бійки тощо – неповнолітній, засвоївши такі ж принципи поведінки та вважаючи їх нормою, в майбутньому стає злочинцем. Батьки через алкогольну чи наркотичну залежність або поганий матеріальний стан не можуть належним чином виховувати дітей, втім часто усвідомлюють відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

Розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом за своєю сутністю являє собою складний інформаційний процес, пов'язаний зі встановленням подій, які відбулися в минулому, та їх особливостей за інформацією, що зафіксована на матеріальних об'єктах та в пам'яті осіб, які залучені до кримінального провадження у тій чи іншій ролі.

Серед джерел доказової інформації, що використовуються у кримінальному провадженні, найбільш складним (з точки зору збирання інформації) є людина. Отримання інформації з такого джерела іноді може призвести до обмеження прав та свобод громадян. Найважливішим завданням при розслідуванні втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом є встановлення особи, яка цей злочин вчинила. З цією метою проводиться цілий комплекс слідчих (розшукових) дій, організаційних заходів збирання, оцінки та використання інформації про осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, або таких, що опинилися внаслідок збігу обставин на місці події.

Покращуючи існуючі та розробляючи нові засоби, методи та способи виявлення, вилучення і дослідження слідів, зокрема під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, вчені-криміналісти зробили великий внесок не лише у розвиток теорії науки криміналістики взагалі, а й у вирішення практичних питань пов'язаних зі слідами, що виникають у процесі розслідування цього виду кримінального правопорушення.

Проблемні питання втягнення неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність розглядалися в роботах таких учених та практиків: Ю.М. Антонян, Ю.П. Аленін, О.М. Бандурка, Т.С. Барило, В.Д. Берназ,

Р.С. Белкін, М.М. Биргеу, П.Д Біленчук, В.В. Василевич, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, В.В. Дзунза, А. І. Долгова, О.В. Дрозд, Я.О. Дякін, В.П. Ємельянов, Л.Л. Каневський, Н.І. Клименко, О.Г. Колб, О.Н. Колесніченко, Н.М. Крестовська, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, І.П. Лановенко, Л.В. Левицька, В.К. Лисиченко, П.С. Матишевський, Г.М. Міньковський, В.В. Негребецький, Д.Й. Никифорчук, В.М. Пашенко, С.О. Пришляк, Н.В. Ортинська, О.Р. Ратінова, В.П. Захаров, С.О. Розкошинська, М.В. Салтевський, Д.М. Тичина, І.О. Топольскова, М.І. Хавронюк, К.О. Чаплинський, В.М. Фігурський, Т.І. Шанскова, В.Ю. Шепітько, Н.С. Юзікова, М.П. Яблоков, С.С. Яценко.

Системного криміналістичного аналізу втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом у науці не проводилось. Такий стан наукової розробки вказаної проблематики в практичній діяльності негативно впливає на ефективне розслідування даного виду кримінального правопорушення. Ці обставини зумовили актуальність обраної теми дисертації та визначили необхідність її детального дослідження.

Також актуальним залишається питання методики розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом для отримання криміналістично значимої інформації про подію, підозрювану особу, способи вчинення кримінального правопорушення та обставини втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, що дозволить правильно вирішити завдання кримінального провадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано з урахуванням положень Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, Плану заходів МВС України, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України, затвердженого наказом МВС України від 08.08.2012 р. № 685 (п. 6 розділу «Правові засоби боротьби зі злочинністю»); у межах науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права». Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права» протокол № 51/3 від 29 жовтня 2015 року; уточнено - протокол №7 від 25 лютого 2016 року.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у необхідності розгляду сучасного стану, ознак і динаміки втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, а також заходів щодо протидії цьому явищу. На основі проведеного аналізу статистичної звітності МВС України, органів прокуратури, судової практики та наукових досліджень необхідно визначити теперішній стан і тенденції втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, що дозволить сформулювати практичні рекомендації щодо розслідування підрозділами Національної поліції України цього кримінального правопорушення.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі *завдання*:

– з'ясувати стан наукової розробки проблематики розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом;

– окреслити криміналістичну характеристику втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом;

– охарактеризувати типові та специфічні слідчі ситуації та слідчі версії під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом;

– дослідити особливості взаємодії слідчого з іншими органами та підрозділами під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом;

– розкрити особливості організації й тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та ухвалення процесуальних рішень під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом;

– визначити типові види експертиз, які проводяться під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з розслідуванням втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом.

Предметом дослідження є методика розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом.

Методи дослідження. Відповідно до мети і завдань у дисертації використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання дійсності, що забезпечують всебічність, повноту й об'єктивність дослідження, істинність отриманих наукових результатів. *Методи логіки* – для опрацювання нормативно-правових актів, матеріалів кримінальних проваджень, концепцій, думок авторів з окремих питань, що входять до предмету дослідження, а також для узагальнення та формулювання висновків (розділи 1, 2, 3); *історико-правовий* – під час з'ясування історичних витоків і генезису кримінально-правової норми про відповідальність за втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом (підрозділ 1.1); *порівняльного аналізу* – для аналізу співвідношень положень КК України та законодавства іноземних держав з метою врахування позитивного досвіду та ефективного розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий* – для дослідження правового регулювання втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, а також процесу розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом (підрозділ 1.1, розділ 3); *логіко-юридичний* – для формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства, що регулює діяльність, пов'язану з виявленням та розслідуванням досліджуваного кримінального правопорушення (підрозділи 1.2, 2.2, 3.2); *метод документального аналізу* – при вивченні процесуальних документів (розділи 1, 2, 3); *статистичний* – при узагальненні кримінальних проваджень, судової практики та їх аналізу, а також при дослідженні статистичної інформації органів прокуратури (розділи 2, 3); *соціологічний* – для вивчення та аналізу думок працівників слідчих та інших органів і підрозділів з питань ефективності запобігання, виявлення та розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом (розділи 2, 3).

Емпірична база дослідження ґрунтується на відомчих нормативно-правових актах та оперативно-службовій документації МВС України, Генеральної прокуратури України, інформації з Єдиного державного реєстру судових рішень, Єдиного реєстру досудових розслідувань, результатах

анкетування 330 співробітників підрозділів Національної поліції України, аналізу 80 судових вироків про втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, що були прийняті судами України у 2008–2018 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, у якій детально проаналізовано порядок виявлення та розслідування підрозділами Національної поліції України втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, внаслідок чого на захист вноситься низка положень, які визначають наукову новизну дисертації:

вперше:

– розроблено криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних із втягненням неповнолітніх у заняття жебрацтвом, відповідно до якої основними структурними елементами є: спосіб підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення; предмет злочинного посягання; місце, обстановка і час вчинення кримінального правопорушення; знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення; особа злочинця; особа потерпілого; слідова картина;

- сформульовано типові та специфічні слідчі ситуації початкового етапу розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом і запропоновано алгоритми дій слідчого, що забезпечить ефективність розслідування: про втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом надійшла інформація від громадян, посадових осіб чи осіб, котрі через свої професійні функції виявили вказане кримінальне правопорушення чи зі ЗМІ (допит потерпілих, огляд, допит осіб, які виявили кримінальне правопорушення або спіймали правопорушника, а також допит свідків-очевидців про обставини правопорушення та затримання); інформація про виявлений факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом надійшла з спеціальних органів (органи і служби у справах дітей, спеціальні установи та заклади, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень) (огляд, допит потерпілого, допит вищевказаних працівників, призначення експертиз); інформація про виявлений факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом була зібрана оперативними підрозділами Національної поліції України (допит потерпілого, свідків-очевидців, працівників оперативних підрозділів, які виявили правопорушення, огляд, призначення експертиз); факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом був виявлений в ході розслідування іншого кримінального правопорушення (допит потерпілого, осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, в ході розслідування якого виявлено втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, огляд, призначення експертиз);

- виокремлено типові способи підготовки до вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з втягненням неповнолітніх у заняття жебрацтвом: послаблення або усунення контролю підлітка над своєю поведінкою та діями (спільне споживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, одурманюючих речовин, лікарських препаратів); вибір неповнолітніх, яких найімовірніше можна залучити до заняття жебрацтвом (неповнолітніх, які раніше вчиняли протиправні діяння, підлітків із малозабезпечених сімей, сиріт тощо); прояв дружньої підтримки неповнолітньому, з метою втягнути його у

заняття жебрацтвом; прищеплення неповнолітньому інтересу до особливостей злочинного життя (проведення різноманітних бесід, розмови щодо покращення матеріального становища неповнолітнього); виготовлення, придбання, пристосування знарядь і засобів (наприклад, виготовлення підроблених медичних документів про хворобу, інвалідність, сирітство, різноманітних табличок із проханням про допомогу, зношеного, пошкодженого чи брудного одягу, який не відповідає погоднім умовам чи порі року та викликає у перехожих жалість та співчуття та ін.).

удосконалено:

– теоретичні положення щодо допиту учасників кримінального провадження під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, а особливо при допиті неповнолітнього втягненого у заняття жебрацтвом;

– форми взаємодії слідчих і оперативно-розшукових підрозділів Національної поліції України та інших органів і підрозділів під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, серед яких створення і функціонування слідчо-оперативної групи;

– наукові позиції та практичні рекомендації щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування даного виду кримінального правопорушення, а саме: огляду місця події, допиту, обшуку, слідчого експерименту, освідування;

– типові види експертиз, які проводяться під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом: судово-медична, судово-психологічна; судово-психіатрична.

отримали подальший розвиток:

– наукові та практичні погляди щодо механізму слідоутворення, способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінальних правопорушень;

– пропозиції щодо доцільності та законності проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом;

– положення щодо призначення судових експертиз (до яких належать 1) судово-медична; 2) судово-хімічна; 3) судово-психологічна; 4) судово-психіатрична) при розслідуванні втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальших досліджень процесуальних і криміналістичних аспектів виявлення та розслідування втягнення неповнолітніх у зайняття жебрацтвом;

– *практичній діяльності* – для організаційно-методичного та інформаційного забезпечення діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України;

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів злочинів», а також у процесі підготовки підручників, посібників, лекцій і методичних матеріалів, під

час проведення семінарських і практичних занять із кримінального процесу та криміналістики.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною закінченою науковою працею, в якій сформульовано положення, узагальнення та висновки, рекомендації і пропозиції, обґрунтовані на підставі особистих досліджень проблем, пов'язаних з виявленням та розслідуванням підрозділами Національної поліції України втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, опрацювання й аналізу відповідного законодавства, науково-правових джерел, емпіричного матеріалу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 26-27 січня 2018 р.); «Тенденції та пріоритети» реформування законодавства України» (м. Херсон, 8-9 грудня 2017 р.); «Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики» (м. Одеса, 8-9 грудня 2017 р.); «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 26-27 січня 2018 р.); «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 12-13 січня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в десяти публікаціях, зокрема: п'яти статтях (із них чотири – у фахових наукових виданнях України та одна – у періодичному виданні іншої держави) та п'яти тезах виступів на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг дисертації становить 212 сторінок, із них 155 сторінок – основний текст, 19 сторінок – список використаних джерел (202 найменування), 3 додатки на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь дослідження обраної теми, її зв'язок з науковими програмами, планами й темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методологію дослідження, розкрито наукову новизну роботи та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження, публікацій, у яких викладено основні положення роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правова характеристика втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукового дослідження відносин, пов'язаних із протидією втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом»* досліджено історію виникнення відповідальності за втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом. Здійснено аналіз розвитку кримінально-правових норм, що передбачають кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх у

заняття жебрацтвом як у дорадянський й радянський періоди, так і в період сучасної України.

Аналіз правового регулювання радянського періоду дав можливість зробити висновок, що у законодавчих актах майже усіх союзних республік простежується дублювання законодавства СРСР. У цей період досліджувались окремі питання, пов'язані із втягненням неповнолітніх у заняття жебрацтвом, переважали наукові праці щодо визначення поняття та кваліфікації цього кримінального правопорушення. На монографічному рівні проблематика втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом представниками науки криміналістики не вивчалась.

Детально проаналізовано законодавство радянського періоду щодо тлумачення втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом та відповідальності за це кримінальне правопорушення.

Проведено паралелі щодо роботи підрозділів, які здійснювали виявлення та профілактику кримінальних правопорушень вчинених неповнолітніми і по відношенню до них, а саме: Департаменту кримінальної міліції у справах дітей та Департаменту превентивної діяльності, який утворився після введення в дію Закону України «Про Національну поліцію» та яким скасувались норми про міліцію.

Проаналізовано погляди науковців щодо розуміння понять «втягнення» та «підбурювання», і зроблено висновок, що вказані поняття не можна ототожнювати, оскільки це суперечить як положенням вищих судових інстанцій, так і положенням кримінального законодавства щодо інституту співучасті.

У підрозділі 1.2 «Криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом» детально проаналізовано думки науковців щодо визначення поняття «криміналістична методика» та встановлено, що одним із найважливіших елементів криміналістичної методики є криміналістична характеристика. Проаналізовано погляди щодо означеної наукової проблеми визначення сутності криміналістичної характеристики загалом та криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності таких науковців та практиків: Н. Антонюк, Р. Белкін, П. Біленчук, О. Васильєв, І. Вишнівський, І. Возгрін, К. Гавло, І. Герасимов, О. Дрозд, Я. Дякін, В. Журавель, Т. Ківалова, О. Колесніченко, В. Коновалова, С. Моліцький, М. Панов, М. Салтевський, О. Світличний, М. Селіванов, В. Танасевич, О. Татаров, І. Топольскова, О. Філіппов, В. Шепітько, М. Яблоков та інші.

На основі визначення потреб практичної діяльності підрозділів Національної поліції України надано авторське визначення поняття «криміналістична характеристика втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом» та обґрунтовано сукупність елементів криміналістичної характеристики цього виду кримінального правопорушення, а саме: 1) спосіб вчинення кримінального правопорушення; 2) предмет злочинного посягання; 3) місце, обстановка і час вчинення кримінального правопорушення; 4) знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення; 5) особа злочинця; 6) особа потерпілого; 7) слідова картина.

У складі типового способу вчинення кримінального правопорушення виокремлено типові способи підготовки: 1) послаблення або усунення контролю підлітка над своєю поведінкою та діями (спільне споживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, одурманюючих речовин, лікарських препаратів); 2) вибір неповнолітніх, яких найімовірніше можна залучити до заняття жебрацтвом (неповнолітніх, які раніше вчиняли протиправні діяння, підлітків із малозабезпечених сімей, сиріт тощо); 3) прояв дружньої підтримки неповнолітньому з метою втягнути його у заняття жебрацтвом; 4) прищеплення неповнолітньому інтересу до особливостей злочинного життя (проведення різноманітних бесід, розмови щодо покращення матеріального становища неповнолітнього тощо); 5) виготовлення, придбання, пристосування знарядь і засобів (наприклад, виготовлення підроблених медичних документів про хворобу, інвалідність, сирітство, різноманітних табличок із проханням про допомогу, надання зношеного, пошкодженого чи брудного одягу, який не відповідає погоднім умовам чи порі року та викликає у перехожих жалість та співчуття та ін.).

Серед типових способів приховування, які можуть бути використані при втягненні неповнолітнього у заняття жебрацтвом, виділено: заходи, спрямовані на знищення підроблених документів, які використовувались неповнолітнім при занятті жебрацтвом; знищення грошей, речей, інших матеріальних цінностей, які неповнолітній здобув під час заняття жебрацтвом і походження яких злочинець не може пояснити; приховування інформації щодо знайомства із неповнолітнім, який був втягнений у заняття жебрацтвом тощо.

Здійснено аналіз кримінальних справ (проваджень) під час якого простежується, що злочинці безпосереднім місцем втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом обирали: 1) вулицю; 2) квартири; 3) підвали, під'їзди, горища; 4) приватні будинки; 5) гаражі.

Здійснивши аналіз наукової літератури, статистичних даних та даних отриманих під час анкетування практичних працівників Національної поліції України, виділено чотири групи осіб, які втягують неповнолітніх у заняття жебрацтвом: 1) особи, які розпивають з неповнолітніми алкогольні напої, вживають наркотичні засоби, проводять з ними вільний час; 2) особи віком від 24 років, більшість раніше судимі, наркомани, алкоголіки, власники притонів; 3) дорослі особи, які без спеціально поставленої мети схиляють неповнолітніх до заняття жебрацтвом, встановлюють та підтримують з ними близькі стосунки (ігри в карти на гроші, спільне вживання алкоголю, наркотиків, втягування у раннє статеве життя, розмови про «романтику злочинного життя», «зłodійські закони» тощо); 4) у багатьох випадках батьки, родичі, які втягують неповнолітнього у заняття жебрацтвом (наприклад, у циганських сім'ях, де жебракування вважається звичним видом отримання коштів).

Охарактеризовано традиційні криміналістичні сліди, які свідчать про вчинення цього виду кримінального правопорушення та поради стосовного того, як їх можна виявити під час огляду місця події.

Розділ 2 «Особливості організації розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Типові слідчі ситуації та слідчі версії, що виникають під час розслідування втягнення неповнолітнього у жебрацтвом» підтримано позицію щодо потреби подальшого розвитку ситуаційного підходу під час розробки окремих криміналістичних методик. Обґрунтовано потребу взяття науковцями за основу типових слідчих ситуацій та типових версій, щоб надалі використовувати їх і у наукових дослідженнях, і для застосування розроблених наукових положень та рекомендацій на практиці.

На основі опитування визначено чинники, які найбільше впливають на слідчу ситуацію під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом: 1) повнота початкової інформації про кримінальне правопорушення; 2) ставлення до вчиненого кримінального правопорушення потерпілої та підозрюваної особи; 3) джерела початкової інформації про кримінальне правопорушення; 4) наявність протидії розслідуванню.

На основі аналізу судово-слідчої практики наведено класифікацію типових слідчих ситуацій початкового та подальшого етапів розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом. На початковому етапі розслідування у більшості випадків слідча ситуація залежить від джерела надходження інформації про кримінальне правопорушення, а саме: 1) про втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом надійшла інформація від громадян, посадових осіб чи осіб, котрі через свої професійні функції виявили вказане кримінальне правопорушення чи зі ЗМІ; 2) інформація про виявлений факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом надійшла зі спеціальних органів (органи і служби у справах дітей, спеціальні установи та заклади, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень); 3) інформація про виявлений факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом була зібрана оперативними підрозділами Національної поліції України; 4) факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом був виявлений в ході розслідування іншого кримінального правопорушення. Також розглянуто низку слідчих ситуацій, пов'язаних із часом та наявністю конфліктів. На подальшому етапі розслідування слідчі ситуації залежать від того чи встановлена особа злочинця, який вона має стосунок до вчиненого та чи достатньо доказів, що підтверджують її провину.

На початковому етапі розслідування через недостатню кількість інформації насамперед висуваються слідчі версії щодо події кримінального правопорушення (чи існує втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом; чи можна говорити про інше кримінальне правопорушення; наявність дорослої особи, яка втягнула неповнолітнього у заняття жебрацтвом; чи є вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім у групі з дорослими), особи злочинця (фізична особа; раніше судима чи не судима; одна чи група осіб). Розглянуто слідчі версії щодо місця праці особи злочинця, місця її проживання (особа працює в органах місцевого самоврядування чи державної влади тощо; особа проживає недалеко від місця, де відбулося втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, і де неповнолітній жебракує (у тому ж населеному пункті), особа проживає в іншому населеному пункті (регіоні) тощо).

У підрозділі 2.2 «Взаємодія слідчого з підрозділами Національної поліції України та іншими органами під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом» доведено, що досягнення позитивного результату при розслідуванні та профілактиці втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом великою мірою залежить від ефективної взаємодії Національної поліції України з населенням, громадськими організаціями, засобами масової інформації, органами державної влади та місцевого самоврядування. Встановлено, що систему взаємодії при розслідуванні вказаного виду кримінального правопорушення потрібно розглядати виходячи із сукупності заходів, що реалізуються підрозділами Національної поліції України та іншими органами і підрозділами. Ця система повинна бути адаптована до основних сфер життєдіяльності неповнолітніх і мати необхідний методичний, нормативний, кадровий і фінансовий потенціал. При розслідуванні втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом суб'єктів взаємодії можна поділити на дві групи. Перша група – суб'єкти, які здійснюють розслідування та профілактику втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом: правоохоронні органи та спеціалізовані органи. Друга група – суб'єкти, які здійснюють загальну профілактику: законодавчий орган; державні органи виконавчої влади; громадські формування та організації; органи культурно-виховної діяльності.

Розділ 3 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом» виокремлено та наведено тактичні особливості проведення основних слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, а саме: огляд місця події, допит, обшук, слідчий експеримент та освідування. Названо безпосередні завдання огляду місця події під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом: 1) вивчення та фіксація обстановки, де відбувалося втягнення неповнолітнього; 2) виявлення, фіксація і вилучення слідів і предметів використовуваних при вчиненні кримінального правопорушення; 3) отримання та оцінка вихідної інформації для висунення версій про осіб, що підлягають притягненню до кримінальної відповідальності, інших учасників, способів вчинення кримінального правопорушення та ін. Детально проаналізовано дії слідчого на різних етапах проведення огляду місця події при розслідуванні втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом (підготовчий, робочий, заключний). Вказано на ряд недоліків, які виникають в практичній діяльності органів та підрозділів Національної поліції України при проведенні огляду місця події під час розслідування досліджуваного кримінального правопорушення.

Описано складнощі, які виникають при допиті втягненого у заняття жебрацтвом неповнолітнього та шляхи їх уникнення. Названо обставини, які потрібно з'ясувати при допиті неповнолітнього та підозрюваного під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом.

У підрозділі 3.2 «Використання спеціальних знань під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом» обґрунтовано тезу про те, що слідчий може застосовувати будь-які спеціальні знання за винятком тих випадків, коли він не має певних знань або визнає за необхідне залучити більш кваліфікованого спеціаліста, а також коли законом передбачене проведення експертизи.

Доводиться, що призначення судових експертиз під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом має визначальне значення. Охарактеризовано можливості судово-медичної, судово-психологічної, судово-психіатричної, судово-хімічної експертиз, вказано особливості їх призначення та наведено типовий перелік питань, які ставляться на вирішення експертів. Запропоновано використовувати низку оцінювальних ознак перевірки слідчим висновку експерта. Наголошено, що висновок експерта під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом не має наперед встановленої сили та повинен оцінюватися у комплексі з іншими зібраними доказами.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та вирішення актуальної проблеми – наукового обґрунтування діяльності, пов'язаної з виявленням і розслідуванням втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом. Наукові результати, які були здобуті під час дослідження, дають підстави для висловлення пропозицій, що мають важливе теоретичне значення, а реалізована його мета і завдання дають змогу сформулювати такі основні висновки і надати практичні рекомендації, зокрема:

1. Відповідальність за втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом формувалась під впливом різних політичних процесів, які відбувались у державі в ході її історичного розвитку. Тому і ставлення суспільства до жебрацтва як до соціального явища було різним. Можна виділити кілька етапів: «шанування» (раннє Середньовіччя); «відторгнення» (Європа в XII-XIV ст.); «репресії» (XIV-XVII ст.); «соціальна допомога» (з XVIII ст.); «профілактика» (бере свій початок з XIX ст.).

Відсутність сімейного або державного піклування стосовно дітей, педагогічного нагляду і нормальних умов життя є причиною дитячого жебрацтва. Економічні кризи, безробіття, нужда і експлуатація дітей сприяли зростанню такої проблеми. Жебрацтво також може бути викликане ще й іншими причинами: конфліктна ситуація в сім'ї, навчальних закладах, аморальна поведінка батьків, жорстоке поводження з дітьми, в тому числі зловживання з боку батьків, опікунів або осіб, які їх замінюють, які в корисливих цілях примушують дітей до порушення правових і моральних норм, що змусило їх піти з дому.

Науковці різних галузей знань займалися та займаються дослідженням проблемних питань, що виникають у сферах втягнення неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність. Проблематику відповідальності за втягнення неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність

досліджували представники наук адміністративного права, кримінального права, кримінології, оперативно-розшукової діяльності. На жаль, представники криміналістики цю тему не порушували, що, мабуть, і ускладнює протидію цьому негативному явищу з боку підрозділів Національної поліції України. Негативно впливає на ефективність виявлення та розслідування цього виду кримінального правопорушення, на нашу думку, те, що регулюванням вказаних відносин займаються не лише органи місцевого самоврядування, але й низка органів державної виконавчої влади, що мають різне підпорядкування.

2. Криміналістична характеристика втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом є системою криміналістично значущих відомостей, які сприяють ефективній організації розслідування цього виду кримінального правопорушення з метою виконання завдань кримінального судочинства. Вона сприяє: 1) побудові окремих моделей і програм розслідування кримінальних правопорушень; 2) удосконаленню окремих методик розслідування кримінальних правопорушень; 3) встановленню напряму розслідування конкретного кримінального правопорушення. Основними елементами криміналістичної характеристики втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом можна назвати: 1) спосіб вчинення кримінального правопорушення; 2) місце, обстановка і час вчинення кримінального правопорушення; 3) знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення; 4) предмет злочинного посягання; 5) особа потерпілого; 6) особа злочинця; 7) слідова картина.

Типовими способами підготовки до вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з втягненням неповнолітніх у заняття жебрацтвом, можна назвати: 1) послаблення або усунення контролю підлітка над своєю поведінкою та діями; 2) вибір неповнолітніх, яких найімовірніше можна залучити до заняття жебрацтвом; 3) прояв дружньої підтримки неповнолітньому з метою втягнути його у заняття жебрацтвом; 4) прищеплення неповнолітньому інтересу до особливостей злочинного життя; 5) виготовлення, придбання, пристосування знарядь і засобів. Здійснивши аналіз наукової літератури, статистичних даних та даних отриманих під час анкетування практичних працівників Національної поліції України, ми виділили чотири групи осіб, які втягують неповнолітніх у заняття жебрацтвом: 1) особи, які розпивають з неповнолітніми алкогольні напої, вживають наркотичні речовини, проводять з ними вільний час; 2) особи віком від 24 років, в більшості випадків раніше судимі, наркомани, алкоголіки, власники притонів; 3) дорослі особи, які без спеціально поставленої мети схиляють неповнолітніх до заняття жебрацтвом, встановлюють та підтримують з ними близькі стосунки (ігри в карти на гроші, спільне вживання алкоголю, наркотиків, втягування у раннє статеве життя, розмови про «романтику злочинного життя», «злочинські закони»); 4) у багатьох випадках батьки, родичі, які втягують неповнолітнього у заняття жебрацтвом (наприклад, у циганських сім'ях, де жебракування вважається звичним видом отримання коштів).

3. Розробляючи окрему криміналістичну методичку, потрібно брати за основу типові слідчі ситуації та типові слідчі версії з метою відобразити найхарактерніші властивості досліджуваної діяльності слідчого, щоб надалі

використати їх і в наукових дослідженнях, і для застосування розроблених наукових положень та рекомендацій на практиці. Типові слідчі ситуації, що виникають під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом – це сукупність інформації, якою розпоряджається слідчий на конкретному етапі розслідування і характеризуються співвідношенням наявних та відсутніх відомостей про обставини розслідуваної події та особу злочинця. Типова слідча версія – це найбільш властиві для цієї ситуації припущення і пояснення окремих фактів або події загалом.

До типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом можна віднести: 1) про втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом надійшла інформація від громадян, посадових осіб чи осіб, котрі через свої професійні функції виявили вказане кримінальне правопорушення чи зі ЗМІ; 2) інформація про виявлений факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом надійшла зі спеціальних органів (органи і служби у справах дітей, спеціальні установи та заклади, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень); 3) інформація про виявлений факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом була зібрана оперативними підрозділами Національної поліції України; 4) факт втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом був виявлений в ході розслідування іншого кримінального правопорушення.

Типовими загальними версіями під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом: чи існує втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом; чи можна говорити про інше кримінальне правопорушення; наявність дорослої особи, яка втягнула неповнолітнього у заняття жебрацтвом є; чи є вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім у групі з дорослими.

4. Для розкриття кримінальних правопорушень, зокрема втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, чинне законодавство зобов'язує органи та підрозділи, які проводять діяльність щодо розслідування, здійснювати взаємодію з іншими правоохоронними органами, державними та місцевими органами влади та громадськими організаціями тощо.

Необхідність у спільній діяльності визначається слідчим на підґрунті наявних у його розпорядженні доказів та інших даних, слідчої ситуації і стану процесу розслідування, а також ним окреслюються суб'єкти взаємодії. Найчастіше при розслідуванні втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом такими суб'єктами є: підрозділи ювенальної превенції, слідчо-оперативні групи, оперативні підрозділи, спеціаліст, прокурор, слідчий суддя.

Необхідність взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом обумовлюється такими причинами: необхідністю проведення великої кількості слідчих (розшукових), пошукових та інших процесуальних дій; необхідністю проведення оперативно-розшукових заходів; наявністю протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб; необхідністю використання в доказуванні результатів оперативно-розшукової діяльності.

Взаємодія слідчого й інших підрозділів Національної поліції України найбільше проявляється на початковому етапі розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, зокрема під час огляду місця події, затримання підозрюваного тощо.

На подальшому етапі розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом взаємодія слідчого та інших підрозділів Національної поліції України спрямована на пошук нової доказової інформації, перевірки та закріпленню наявних доказів у кримінальному провадженні, виявленню всіх винних і встановленню всіх епізодів злочинної діяльності, забезпеченню повноти і всебічності дослідження обставин кримінального провадження, припиненню й усуненню можливих спроб перешкодити досудовому розслідуванню, що послужить підставою для повідомлення про підозру, а надалі й складання обвинувального акта. Взаємодія слідчого та інших підрозділів Національної поліції України на даному етапі розслідування може виявлятися у проведенні слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій та інформуванні сторонами один одного про результати їх проведення.

5. Розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом потрібно розглядати як врегульовану кримінальним процесуальним законодавством діяльність на стадії кримінального провадження органів досудового розслідування чи прокурора за участі фізичних і юридичних осіб, спрямовану на розслідування кримінального правопорушення, викриття осіб, які його вчинили та притягнення їх до відповідальності.

Специфіка способу вчинення втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, предмет посягання, форми взаємодії оперативних підрозділів, органів досудового розслідування та інших органів та підрозділів, тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій визначає особливість розслідування такого виду кримінального правопорушення. Найбільш поширеними слідчими (розшуковими) діями, що проводяться під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, є огляд місця події, обшук, допит та слідчий експеримент.

Практичними завданнями огляду місця події під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом є: 1) вивчення та фіксація обстановки, де відбувалося втягнення неповнолітнього; 2) виявлення, фіксація і вилучення слідів і предметів використовуваних при здійсненні кримінального правопорушення; 3) отримання та оцінка вихідної інформації для висунення версій про осіб, що підлягають притягненню до кримінальної відповідальності, інших учасників, способи вчинення кримінального правопорушення та ін.

При проведенні допиту під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом важливо пам'ятати про загальні тактичні прийоми, що можуть використовуватись слідчим. До них відносять: ставлення нагадуючих запитань; пред'явлення доказів; демонстрацію іншої матеріалізованої інформації; оголошення показань інших осіб; допит на місці події.

Під час допиту неповнолітнього, якого було втягнуто у заняття жебрацтвом, потрібно з'ясувати: обставини, за яких неповнолітній познайомився з втягувачем (час, місце, обстановка); як поведив себе втягувач з неповнолітнім (пропонував

дружбу, пригощав солодощами, спиртними напоями, наркотичними засобами, лікарськими препаратами тощо); чи може неповнолітній впізнати (описати) втягувача (у разі його відсутності); чи відоме місце проживання або місця перебування втягувача; де саме здійснювалися дії по втягненню у заняття жебрацтвом та чи були присутні інші особи, а якщо так, то чи знайомі вони неповнолітньому; чи бачив неповнолітній осіб, які б могли свідчити про злочинні дії по втягненню його у заняття жебрацтвом (працівники магазинів, двірники, сусіди неповнолітнього тощо); якщо втягувачами у заняття жебрацтвом були батьки чи близькі родичі, то в чому проявлялися їхні дії по втягненню тощо.

6. Спеціальні знання – це знання, притаманні різним видам професійної діяльності, за винятком знань, які є професійними для слідчого, що використовуються під час розслідування кримінального правопорушення з метою сприяння встановленню істини у провадженні у випадках і порядку, встановленому КПК України.

Під час розслідування втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом найпоширенішими формами використання спеціальних знань є залучення спеціаліста до проведення процесуальних дій та призначення судових експертиз (судово-медична, судово-психологічна, судово-психіатрична, судово-хімічна, комплексна тощо).

При призначенні експертизи під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом, слідчий повинен дотримуватися загальних тактичних рекомендацій: 1) визначити мету і конкретні завдання експертного дослідження; 2) визначити експертну установу або експерта; 3) підготувати необхідні для дослідження матеріали та за необхідності зразки; 4) винести постанову про проведення експертизи та сформулювати питання експертові; 5) створити в міру своїх можливостей умови для проведення експертизи, якщо вона проводиться за межами експертної установи.

Після проведення експертизи висновок експерта повинен оцінюватися слідчим, що передбачає: оцінку процесуального порядку призначення і проведення експертизи; оцінку особи експерта; оцінку матеріалів, наданих на експертизу; оцінку повноти і наукової обґрунтованості висновку експерта; оцінку з огляду на зроблені висновки; оцінку правильності складання самого висновку; оцінку ймовірних помилок, яких міг припуститися експерт; оцінку наявних у висновку доказів з огляду на їх належність до кримінального провадження, допустимість та місце в системі інших доказів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Довгань А.І. Криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Право і суспільство*. 2017. № 6. ч. 2. С. 176-181.

2. Довгань А.І. Взаємодія та профілактика підрозділів Національної поліції України та інших органів під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. № 6. Т. 2. С. 196-201.

3. Довгань А.І. Особливості тактики допиту під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Jurnalul juridic national: teorie and practical*. 2018. № 1 (29). С. 158-161.

4. Довгань А.І. Тактика огляду місця події у випадках втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Слідча та судова практика*. 2018. № 6. С. 106-110.

5. Довгань А.І. Судові експертизи під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 329-332.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Довгань А.І. Способи вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із втягненням неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 січня 2018 р.)*. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. С. 96-100.

7. Довгань А.І. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 8-9 грудня 2017 р.)*. Харків: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 113-116.

8. Довгань А.І. Типові версії під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8-9 грудня 2017 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 102-104.

9. Довгань А.І. Огляд місця події під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 26-27 січня 2018 р.)*. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 106-109.

10. Довгань А.І. Допит свідка під час розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 12-13 січня 2018 р.)*. Дніпро: ГО «Правовий світ». 2018. С. 111-113.

АНОТАЦІЯ

Довгань А.І. Методика розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2019.

У дисертації викладено теоретичні положення та науково обґрунтовано рекомендації щодо виявлення та розслідування підрозділами Національної поліції України втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом, передбачених ст. 304 КК України. Досліджено ступінь наукового розроблення зазначеної проблематики, проаналізовано праці науковців у цій сфері, які стали теоретичною основою дослідження. Визначено стан, структуру і динаміку злочинних дій, пов'язаних із втягненням неповнолітніх у заняття жебрацтвом, криміналістичну характеристику цього злочину та основні детермінанти, які впливають на його вчинення, виявлення та розслідування.

Проаналізовано джерела отримання фактичних даних щодо ознак готування та вчинення втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом. Розкрито специфіку діяльності органів досудового розслідування, пов'язану із розслідуванням втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом. Охарактеризовано тактику проведення окремих процесуальних дій і порядок використання спеціальних знань. Розроблено пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового урегулювання діяльності оперативних підрозділів та органів досудового розслідування Національної поліції України з виявлення та розслідування цього виду злочину.

Ключові слова: втягнення у заняття жебрацтвом, досудове розслідування, збирання доказів, злочин, криміналістична характеристика, неповнолітній.

АННОТАЦИЯ

Довгань А.И. Методика расследования вовлечения несовершеннолетнего в занятие попрошайничеством. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2019.

В диссертации изложены теоретические положения и научно обоснованные рекомендации к выявлению и расследованию подразделениями Национальной полиции Украины вовлечения несовершеннолетних в занятие попрошайничеством, предусмотренные ст. 304 УК Украины. Исследована степень научной разработки указанной проблематики, проанализированы

труды ученых в этой сфере, которые стали теоретической основой исследования. Определено состояние, структуру и динамику преступных действий, связанных с вовлечением несовершеннолетних в занятие попрошайничеством, криминалистическую характеристику этого преступления и основные детерминанты, которые влияют на его совершение, выявление и расследование.

Проанализированы источники получения фактических данных относительно признаков приготовления и совершения вовлечения несовершеннолетних в занятие попрошайничеством. Раскрыта специфика деятельности органов досудебного расследования, связанная с расследованием вовлечения несовершеннолетних в занятие попрошайничеством. Охарактеризованы тактика проведения отдельных процессуальных действий и порядок использования специальных знаний. Разработаны предложения по совершенствованию нормативно-правового регулирования деятельности оперативных подразделений и органов досудебного расследования Национальной полиции Украины по выявлению и расследованию этого вида преступления.

Ключевые слова: вовлечение в занятие попрошайничеством, досудебное расследование, сбор доказательств, преступление, криминалистическая характеристика, несовершеннолетний.

ANNOTATION

Dovgan A.I. Methods of investigation attracting a juvenile in begging. – On the rights of the manuscript

Thesis for the Candidate of Law Degree in Specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational Activities». – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2019.

The thesis outlines the theoretical concepts and scientifically grounded recommendations for the detection and investigation units of the National Police of Ukraine attracting a juvenile in begging under Art. 304 of the Criminal Code of Ukraine. The degree of scientific development of these problems is investigated, the works of scientists in this field, which became the theoretical basis of the research, are analyzed. The status, structure and dynamics of criminal activities involving the attracting a juvenile in begging have been identified. The thesis also defines the forensic characterization of this crime and the main determinants that influence its commission, detection and investigation.

The sources of obtaining actual data on the signs of preparation and attracting a juvenile in begging are analyzed. The specifics of the activities of pre-trial investigation bodies related to the investigation of the attracting a juvenile in begging are disclosed. The tactics of carrying out individual procedural actions and the procedure for the use of specialized knowledge are characterized. Proposals to improve the regulatory framework for the activity of operational units and bodies of

pre-trial investigation of the National Police of Ukraine for the detection and investigation of this type of crime have been developed.

On the basis of determining the needs of practical activity of units of the National Police of Ukraine the author defines the concept of «forensic characteristics of attracting a juvenile in begging» and substantiates the set of elements of forensic characteristics of this type of criminal offense.

After analyzing the scientific literature, statistics and data obtained during the questionnaire survey of practitioners of the National Police of Ukraine, groups of persons who attract a juvenile in begging were identified.

Traditional forensic footprints, which indicate the commission of this type of criminal offense and how they can be detected during the scene inspection, are characterized.

Based on the survey, the factors that most influence the investigative situation in the investigation of the involvement of juvenile in begging are identified. Based on the analysis of the judicial investigative practice, the classification of typical investigative situations of the initial and subsequent stages of the investigation into the attracting a juvenile in begging is given. Tactical features of the main investigative (search) actions that are conducted during the investigation of the attracting a juvenile in begging are highlighted and outlined

The difficulties that arise in the interrogation of a juvenile attracted in begging and ways of avoiding them are described. The circumstances to be found in the interrogation of a juvenile and the suspect in the investigation into the attracting of a juvenile in begging are identified.

Keywords: attracting in begging, pre-trial investigation, gathering of evidence, crime, forensic characteristics, juvenile.

Підписано до друку 22.10.2019 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 154-19.

ТзОВ «Растр - 7»
79005, м. Львів, вул. Князя Романа, 9/1
тел./факс: (032)235-52-05, e-mail:rastr.sim@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ЛВ №22 від 19.11.2002 р.